

Tomasz Morozowski

ORCID 0000-0001-6017-7949

Instytut Zachodni im. Zygmunta Wojciechowskiego

Strategiczni partnerzy czy systemowi konkurenci? Ewolucja polityki Niemiec wobec Chin

Wprowadzenie

Zawarte w 2004 r. partnerstwo strategiczne Republiki Federalnej Niemiec z Chińską Republiką Ludową znacząco ewoluowało na przestrzeni 15 lat. Wraz z ewolucją instytucjonalnej współpracy bilateralnej zmienia się także nastawienie władz i elit politycznych, naukowych i gospodarczych w RFN wobec Chin. Zmianę tą symbolizowało uznanie ChRL za „systemowego konkurenta” przez Federalny Związek Niemieckiego Przemysłu (*Bundesverband der Deutschen Industrie*, BDI) w styczniu 2019 r. Strona niemiecka skonstatowała fiasko modelu „zmiany przez zbliżenie” w odniesieniu do Chin i konieczność zrewidowania podejścia wobec nowej chińskiej polityki zagranicznej pod przywództwem Xi Jinpinga oraz rosnącej roli tego państwa na arenie globalnej i związanych z tą rolą problemów, jakie pojawiają się w relacji Niemiec i Unii Europejskiej z ChRL.

W artykule został poddany analizie proces ewolucji polityki niemieckiej wobec Chin od początku XXI w. a zwłaszcza w latach 2016–2019. To właśnie w tym przedziale czasowym można było odnotować zwiększoną dynamikę zmian w nastawieniu elit politycznych i gospodarczych RFN wobec nowych tendencji w chińskiej polityce zagranicznej. Artykuł składa się z wprowadzenia, trzech części merytorycznych oraz podsumowania. Przedmiotem pierwszej, wprowadzającej części są główne tendencje w polityce RFN wobec Chin od początku XXI wieku; w części drugiej przybliżono

model „zmiany przez zbliżenie” i wyjaśniono jego zastosowanie w odniesieniu do Chin; część trzecia zawiera opis procesu ewolucji współczesnej polityki RFN wobec Chin, koncentrując się przy tym na kwestiach: inwestycji chińskich w Niemczech i reakcji RFN; działań na poziomie UE; zmian w postrzeganiu Chin w Niemczech w warstwie dyskursu oraz w formie zapisów w oficjalnych dokumentach podmiotów politycznych i gospodarczych.

Celem artykułu jest odpowiedź na pytania: jak zmieniała się niemiecka polityka wobec Chin? Jak na ten proces wpłynęło fiasko modelu „zmiany przez zbliżenie” w odniesieniu do ChRL? Jakie były decydujące problemy w relacji niemiecko-chińskiej i w jaki sposób ukształtowały one politykę Berlina? Czy Chiny są dla Niemiec nadal strategicznym partnerem, czy już systemowym konkurentem?

Proces badawczy został przeprowadzony w formie analizy przypadku (*case study*) – polityki Niemiec wobec Chin. Jako metodę badawczą zastosowano śledzenie procesu (*process tracing*) – jedną z jakościowych metod badawczych upowszechnioną w angielskojęzycznej literaturze przez Andrew L. George’a i Alexandra Bennetta¹. Jej istotą jest otwarcie „czarnej skrzynki przyczynowości”², czyli nie tylko badanie zależności i korelacji pomiędzy zjawiskami, ale też wyjaśnianie, w jaki sposób przyczyna łączy się ze skutkiem. Celem zastosowania metody *process tracing* w badaniach jest wyjaśnienie, jak przebiegał analizowany proces i w jaki sposób doprowadził on do określonego rezultatu (poznanie „mikrofundamentów” procesu i przyjrzenie się jego pośrednim etapom³). Analiza procesów, następstw wydarzeń i punktów zwrotnych w badanym przypadku – zgodnie z definicją Andrew Bennetta i Jeffrey’a T. Checkela – pozwala sformułować lub testować hipotezy dotyczące mechanizmów przyczynowych, które mogłyby wyjaśnić ów przypadek⁴. Śledzenie procesu przejawia się zatem w dwóch wariantach: dedukcyjnym, pozwalającym testować hipotezy wywiedzione z rozwiniętych teorii; oraz indukcyjnym, umożliwiającym budowanie nowych hipotez na temat przebiegu obserwowanych związków przyczynowych⁵.

Metoda śledzenia procesu pozwoliła z jednej strony zweryfikować postawioną hipotezę zaistnienia zmiany jakościowej w polityce RFN wobec Chin; z drugiej zaś stworzyła możliwość zbudowania nowych hipotez na temat ewolucji tej polityki, np. wyjaśniających przyczyny zaobserwowanych modyfikacji i przebieg samego procesu zmian.

Badania zostały przeprowadzone zgodnie ze schematem charakterystycznym dla metody *process tracing*, według którego należy określić proces przyczynowo-skutkowy, prowadzący od zmiennej niezależnej do zmiennej zależnej⁶. W schemacie

¹ A.L. George, A. Bennett, *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*, Cambridge, Massachusetts–London 2005.

² D. Beach, *Analyzing foreign policy*, Basingstoke 2012, s. 70 i 230.

³ K. Ławniczak, *Process tracing. Śledzenie mechanizmów przyczynowych*, [w:] *Metody jakościowe i ilościowe w badaniu organizacji i działania Unii Europejskiej*, red. K. Ławniczak, Warszawa 2013, s. 73.

⁴ A. Bennett, J.T. Checkel, *Process Tracing: From Philosophical Roots to Best Practices*, „Simons Papers in Security and Development” 2012, No. 21, s. 10.

⁵ A.L. George, A. Bennett, *op. cit.*, s. 207.

⁶ *Ibidem*, s. 206.

badawczym stworzonym na potrzeby niniejszego artykułu za zmienną zależną przyjęto ewolucję charakteru polityki niemieckiej wobec Chin w formie działań podejmowanych przez władze, zmieniających się tendencji w dyskursie elit politycznych, naukowych i gospodarczych. Za zmienną niezależną przyjęto fiasko modelu „zmiany przez zbliżenie”, który zakładał zainicjowanie w Chinach procesu przemian systemu społeczno-politycznego i zbliżenie go do modelu europejskiego/zachodniego jako następstwo pogłębienia europejsko-chińskiej współpracy gospodarczej.

Główne tendencje w polityce RFN wobec Chin od początku XXI wieku

Od początku XXI wieku Chiny stawały się przedmiotem ożywionego, zainteresowania w Niemczech. Wiek ten został nawet przez Wolfganga Hirna nazwany „chińskim studium”⁷. Docenienie znaczenia regionu Azji-Pacyfiku dla niemieckiej polityki zagranicznej, przede wszystkim w wymiarze gospodarczym, miało miejsce wcześniej, w „koncepcji azjatyckiej” (*Asien-Konzept*) rządu Helmuta Kohla w 1993 r. Głównym punktem była wówczas integracja niemieckich przedsiębiorstw w obszarze gospodarczym Azji-Pacyfiku, w tym na rynku chińskim, oraz wzmocnienie gospodarczych kontaktów Niemiec z państwami regionu⁸.

Politykę tą kontynuował Gerhard Schröder, którego rząd przygotował w 2002 r. nowy *Asien-Konzept*, rozwijający dokument z 1993 r. o nowe obszary poza gospodarką, m.in. bezpieczeństwo, zwalczanie terroryzmu, zrównoważony rozwój, promowanie praw człowieka i demokracji (np. poprzez platformy dialogu: o praworządności i o prawach człowieka)⁹. Wyznacznikiem polityki Schrödera wobec Chin było traktowanie tego państwa jako równorzędnego partnera i prowadzenie z nim uczciwego dialogu opartego na zaufaniu. Te działania były według kanclerza ukierunkowane na integrowanie Chin w międzynarodową wspólnotę państw oraz na umożliwienie przyjęcia się w ChRL standardów państwa prawa, wolności oraz standardów demokratycznych¹⁰. W praktyce równorzędne traktowanie Chin oznaczało politykę „cichych dźwięków”¹¹ – miękkie podejście do kwestii praw człowieka i unikanie niewygodnych tematów podczas rozmów bilateralnych i na forum międzynarodowym; według Schrödera miały one być poruszane podczas zamkniętych spotkań w ramach platform dialogu o praworządności i o prawach człowieka, aby nie komplikowały rozwijania bilateralnych relacji i pogłębienia współpracy

⁷ W. Hirn, *Herausforderung China: Wie der chinesische Aufstieg unser Leben verändert*, Frankfurt am Main 2005, cyt. za: T. Heberer, A. Senz, *Die deutsche Chinapolitik*, [w:] *Deutsche Außenpolitik. Sicherheit, Wohlfahrt, Institutionen und Normen*, Hrsg. T. Jäger, A. Höse, K. Oppermann, Wiesbaden 2011, s. 673.

⁸ *Asien-Konzept der Bundesregierung. Unterrichtung durch die Bundesregierung*, Deutscher Bundestag 12. Wahlperiode, Drucksache 12/6151, 12.10.1993.

⁹ T. Heberer, A. Senz, *op. cit.*, s. 676–677.

¹⁰ G. Schröder, *Deutschland und China*, „Die Zeit”, 17.07.2008, cyt. za: <http://gerhard-schroeder.de/tag/asien/> [dostęp: 16.04.2019].

¹¹ T. Heberer, A. Senz, *op. cit.*, s. 678.

gospodarczej. Polityka „cichych dźwięków” stanowiła cechę charakterystyczną działań polityków socjaldemokratycznych, kształtujących politykę zagraniczną RFN wobec Chin w kolejnych rządach federalnych, m.in. F.-W. Steinmeiera i S. Gabriela w roli ministrów spraw zagranicznych.

Emanacją pozytywnych relacji niemiecko-chińskich u początku XXI wieku było podpisanie w 2004 r. niemiecko-chińskiego partnerstwa strategicznego. Było ono potwierdzeniem chęci obu państw do konsekwentnej rozbudowy wzajemnych relacji na wszystkich polach: od polityki przez gospodarkę, społeczeństwo obywatelskie, po kulturę. Partnerstwo uzupełniono na przestrzeni lat o ponad 60 platform dialogu politycznego. Z punktu widzenia RFN partnerstwo strategiczne było uzasadnione nieodzownością współdziałania z Chinami wobec wyzwań globalnych.

W „strategii azjatyckiej” (*Asien-Strategie*) partii CDU/CSU z 2007 r. region azjatycki został uznany za „strategiczne wyzwanie i szansę dla Niemiec i Europy”. Założono, że Chiny stanowią „pytanie systemowe” dla Zachodu i oferują alternatywny model polityczny, niezgodny z modelem europejskim i interesem Niemiec i UE. Położono nacisk na to, aby wzrost Chin nie zdestabilizował regionu i postulowano wspieranie USA jako gwaranta bezpieczeństwa w Azji¹². W strategii podkreślono konieczność zachowania orientacji na wartości i prawa człowieka, co wywołało krytyczne komentarze strony chińskiej. Strategię azjatycką CDU/CSU negatywnie ocenił Schröder, uznając ją za zbyt odbiegającą od dotychczasowej polityki niemieckiej wobec Chin i za nacechowaną agresywną, antychińską retoryką. Jego zdaniem Niemcy nie wykorzystywały wystarczająco swoich możliwości aby współdziałać z Chinami na rzecz ich otwartości i modernizacji¹³.

Wprawdzie podczas pierwszej wizyty kanclerz Angeli Merkel w Pekinie w 2006 r. potwierdzono strategiczny charakter wzajemnych stosunków niemiecko-chińskich, jednak politycy chadecko-liberalnej koalicji rządzącej wówczas w RFN coraz częściej podkreślali swoje bardziej stanowcze podejście do kwestii praw człowieka i autonomii Tybetu w ramach jednych Chin¹⁴. Do ochłodzenia niemiecko-chińskich relacji przyczyniło się przyjęcie przez kanclerz Merkel wizyty duchowego przywódcy Tybetu Dalajlamy w Berlinie w 2008 r.

Znaczna poprawa stosunków niemiecko-chińskich nastąpiła w 2010 r. Jej podstawą było pogłębienie współpracy gospodarczej – wzrost eksportu niemieckich samochodów i maszyn do Chin oraz deklaracje strony chińskiej, że rynek europejski staje się jednym z najważniejszych dla chińskich inwestorów; a za podbudowę posłużyło przesunięcie na dalszy plan bardziej problematycznych kwestii. Jak mówiła kanclerz Merkel, relacje osiągnęły „całkowicie nowe poziomy”¹⁵; także minister spraw

¹² *Asien als strategische Herausforderung und Chance für Deutschland und Europa. Asienstrategie der CDU/CSU-Bundestagsfraktion. Beschluss vom 23. Oktober 2007*, https://www.cducusu.de/sites/default/files/asienstrategie_web.pdf [dostęp: 20.04.2019].

¹³ G. Schröder, *op. cit.*

¹⁴ E. Cziomer, *Polityka zagraniczna Niemiec w dobie nowych wyzwań globalizacji, bezpieczeństwa międzynarodowego oraz integracji europejskiej po 2005 roku*, Warszawa–Kraków 2010, s. 153.

¹⁵ *Pressekonferenz von Bundeskanzlerin Angela Merkel und Ministerpräsident Wen Jiabao in Peking*, 16.02.2010, <https://www.bundeskanzlerin.de/bkin-de/aktuelles/pressekonferenz-von-bundeskanzlerin-angela-merkel-und-ministerpraesident-wen-jiabao-in-pekings-842914> [dostęp: 18.04.2019].

zagranicznych Guido Westerwelle opowiedział się za intensyfikacją partnerstwa strategicznego z ChRL¹⁶.

Kolejne rządy RFN od początku XXI wieku kształtowały politykę wobec Chin z zachowaniem wspólnych, podstawowych linii i wyznaczników, takich jak: m.in. przekonanie, że budowa wzajemnej relacji powinna odbywać się ze strony Niemiec na bazie polityki jednych Chin (uznawanie Tybetu i Tajwanu za integralne części ChRL), konsekwentnie realizowanej od nawiązania stosunków dyplomatycznych w 1972 r. Ponadto w Niemczech w miarę wzrostu roli Chin na arenie międzynarodowej nasilało się przeświadczenie o tym, że tylko wraz z nimi możliwe jest skuteczne rozwiązywanie problemów globalnych i efektywne współkształtowanie globalnego zarządzania. Jednak polityka wobec Chin realizowana przez rządy Schrödera i Merkel różniła się przede wszystkim co do rozłożenia priorytetów pomiędzy współpracą gospodarczą, a naciskiem na ochronę praw człowieka i praworządności.

Niezależnie od partyjnego składu koalicji rządzącej, w interesie Niemiec leżała niewątpliwie integracja Chin w globalną wspólnotę państw jako odpowiedzialnego aktora, otwierającego się politycznie w kierunku zasad demokracji i państwa prawa i przeprowadzającego proces rozwojowy. Globalny porządek oparty na zasadach multilateralizmu, praworządności, demokracji i wolnego handlu stanowi najkorzystniejsze środowisko dla rozwoju niemieckiej gospodarki, dobrobytu i dla wzmocnienia pozycji RFN na arenie globalnej. Z punktu widzenia Niemiec korzystne jest wypełnianie przez Chiny roli nowej potęgi globalnej nastawionej na współpracę w budowie tego porządku, a nie na jego rewizję bądź kontestację.

„Zmiana przez zbliżenie”?

Działania kolejnych rządów RFN, opierały się na założeniu, że optaca się rozwijać i pogłębiać współpracę gospodarczą z ChRL nie tylko dla wymiernych korzyści ekonomicznych. Wartością dodaną miała być demokratyzacja i budowa państwa prawa w ChRL oraz, w konsekwencji, włączenie tego państwa do współpracy przy problemach globalnych jako odpowiedzialnego członka międzynarodowej wspólnoty.

Pojawił się jednak problem bezskuteczności modelu przyjętego przez Niemcy i szerzej, świat Zachodni¹⁷, w odpowiedzi na wzrost znaczenia Chin na arenie międzynarodowej. Zgodnie z założeniami modelu, w Chinach miała nastąpić „zmiana przez zbliżenie” (*Wandel durch Annäherung*¹⁸) – a konkretnie zainicjowanie w Chinach pro-

¹⁶ *Strategische Partnerschaft mit China intensivieren*, Auswärtiges Amt, 15.02.2010, <https://archiv.bundesregierung.de/archiv-de/dokumente/strategische-partnerschaft-mit-china-intensivieren-747596> [dostęp: 18.04.2019].

¹⁷ Podobne oczekiwania wobec współpracy z Chinami były także w Stanach Zjednoczonych.

¹⁸ Terminem *Wandel durch Annäherung*, po raz pierwszy użytym przez polityka SPD Egona Bahra w 1963 r., określono koncepcję polityczną stanowiącą centrum odprężeniowej polityki wschodniej RFN w erze W. Brandta. Polegała ona na zmiękczeniu stanowiska wobec NRD i zaakceptowaniu jej reżimu politycznego, co miało doprowadzić do ożywienia kontaktów oraz, w długoterminowej perspektywie, do przekształcenia lub nawet zmiany systemu politycznego Niemiec Wschodnich. W. Stenke, *Wandel durch Annäherung*, Deutschlandfunk, 15.07.2013, https://www.deutschlandfunk.de/wandel-durch-annaehrerung.871.de.html?dram:article_id=254006 [dostęp: 18.04.2019]. Zob. też:

cesu przemian systemu społeczno-politycznego i zbliżenie go do modelu zachodniego jako następstwo pogłębienia europejsko-chińskiej współpracy gospodarczej.

U podstaw takiego myślenia leżało błędne przekonanie, że wraz z zakończeniem zimnej wojny kombinacja demokracji i gospodarki rynkowej stała się wzorcowym modelem uniwersalnym w skali globalnej. Zgodnie ze schematem, utrzymujący się wzrost gospodarczy powinien uruchomić proces społecznej pluralizacji, w wyniku którego miało dojść do demokratyzacji struktur politycznych¹⁹. Realizacja tego schematu, choć pożądana z zachodniego punktu widzenia, w przypadku Chin nie doszła do skutku.

Na przestrzeni ostatnich pięciu lat, szczególnie w obliczu nowej chińskiej polityki zagranicznej, której twórcą jest przewodniczący ChRL Xi Jinping, stało się jasne, że model „zmiany przez zbliżenie” w odniesieniu do Chin nie przynosi oczekiwanych rezultatów. Chińscy przywódcy piątej generacji (przed wszystkim Xi Jinping i premier Li Keqiang) są kontynuatorami reform zainicjowanych pod koniec lat 70. XX wieku przez Denga Xiaopinga. Jego wizja „reform i otwarcia na świat”²⁰ stanowi fundament idei „chińskiego snu” i „wielkiego odrodzenia/renesansu narodu chińskiego” sformułowanych przez Xi Jinpinga w ramach strategii *Going Global* i planu, aby uczynić z Chin największą światową potęgę do 2050 r.²¹

Dynamiczny wzrost gospodarczy dał Chińczykom i ich przywódcom nowe poczucie pewności siebie i dumy narodowej oraz przekonanie, że Chiny powrócą na należne im miejsce jednej z wiodących sił na świecie. W projekcji władz Komunistycznej Partii Chin (KPCh) „Zachód traci monopol na realizację procesu globalizacji”, a przykład sukcesu modelu autorytarnego potwierdza chińską strategię budowania dobrobytu i stabilności bez konieczności liberalizacji politycznej²².

Chiny realizują dziś własny model społeczno-polityczny, zgodnie z „myślą Xi Jinpinga o socjalizmie z chińską specyfiką w nowej erze”, ogłoszoną i wpisaną do chińskiej konstytucji podczas XIX zjazdu KPCh²³. Na arenie wewnętrznej charakteryzuje się on koncentracją władzy w rękach partii i przewodniczącego Xi Jinpinga, zacieśnianiem kontroli rządu nad procesami społecznymi, ograniczaniem pluralizmu, wolności poglądów, praw człowieka i konkurencji politycznej. Model uzupełnia coraz bardziej asertywna, aktywna i samoświadoma polityka zagraniczna kształtowana równie intensywnie w środowisku regionalnym, jak i globalnym. Jej najważniejszym elementem jest Inicjatywa Pasa i Szlaku (*Belt and Road Initiative*,

E. Bahr, „Wandel durch Annäherung”. Rede in der Evangelischen Akademie Tutzing, 15.06.1963, https://www.1000dokumente.de/index.html?c=dokument_de&dokument=0091_bah&object=translation&l=de [dostęp: 18.04.2019].

¹⁹ E. Sandschneider, *Globale Rivalen. Chinas unheimlicher Aufstieg und die Ohnmacht des Westens*, München 2007, s. 22–23.

²⁰ W 2018 r. przypadła 40. rocznica otwarcia Chin na świat – pod koniec 1978 r. KPCh zdecydowała o wprowadzeniu reform gospodarczych Denga Xiaopinga, które rozpoczęły proces społecznej i politycznej zmiany w funkcjonowaniu państwa i doprowadziły do otwarcia rynku chińskiego na inwestorów zagranicznych.

²¹ M. Walkowski, *Chiński model rozwoju społeczno-gospodarczego i jego potencjalna adaptacja w Europie*, „Przegląd Strategiczny” 2017, nr 10, s. 337–338.

²² R. Kagan, *Powrót historii i koniec marzeń*, Poznań 2009. Cyt. za: M. Walkowski, *op. cit.*, s. 341–342.

²³ *Xi Jinping And His Era*, „China Daily”, 18.11.2017, http://www.chinadaily.com.cn/kindle/2017-11/18/content_34683261.htm [dostęp: 23.04.2019].

BRI), sztandarowy projekt Xi Jinpinga zainicjowany w 2013 r., mający na celu rozbudowę połączeń infrastrukturalnych, transportowych i energetycznych w całej Europie w celu gospodarczego usieciowienia Chin z państwami leżącymi wzdłuż nowego Jedwabnego Szlaku.

Nowy charakter zagranicznej aktywności ChRL zmienił naturę relacji pomiędzy tym państwem a Europą. Głębokie powiązania gospodarcze tworzą silny fundament relacji, jednak brak oczekiwanego zbliżenia Chin do modelu zachodniego generuje wyzwania i poważne problemy wymagające dostosowania polityki lub wręcz diametralnej zmiany myślenia o Chinach na poziomie UE i w poszczególnych państwach członkowskich. Dotyczy to w znacznym stopniu Niemiec – najważniejszego partnera gospodarczego ChRL w Europie²⁴.

Fiasko modelu „zmiana przez zbliżenie”, a więc niespełnienie jego założeń w przypadku Chin, przyjęto w niniejszych badaniach jako zmienną niezależną. Przedmiotem dalszej analizy będzie proces przyczynowo skutkowy prowadzący od zmiennej niezależnej do zmiennej zależnej – a więc do ewolucji współczesnej niemieckiej polityki wobec Chin, będącej konsekwencją zmiany postrzegania ChRL i jej roli na arenie międzynarodowej.

„Systemowi konkurenci”?

Proces ewolucji współczesnej polityki RFN wobec Chin

Charakter niemieckiej polityki wobec ChRL ulega w ostatnich latach dynamicznym przemianom. Zdaniem Thomasa Heberera i Anji D. Senz, jeszcze w trakcie pierwszej dekady XXI wieku kontakty handlowe mogły być uznane za podstawowy interes niemieckiej polityki wobec Chin²⁵. Jak pisał Christoph von Marshall, w 2014 r. Niemcy przestały naiwnie opierać się na eksporcie w relacjach z Chinami – obok interesów gospodarczych zaczęły liczyć się w debatach także sprawy długoterminowe, np. dotyczące tworzenia zależności poprzez inwestycje w państwach europejskich, które utrudnią jednolitą europejską politykę wobec Chin²⁶. Ponadto, krótkoterminowy interes gospodarczy zaczął stać w sprzeczności z długoterminowym interesem ochrony liberalnego porządku i pozycji Niemiec w jego ramach.

²⁴ Obroty handlowe RFN z ChRL w 2016 r. osiągnęły rekordową wartość 169,9 mld euro. Chiny stały się najważniejszym partnerem handlowym Niemiec, wyprzedzając Francję i USA. W 2018 r. Chiny utrzymały pozycję najważniejszego partnera handlowego RFN – wartość niemieckiego eksportu do Chin wyniosła 93 mld euro, zaś wartość importu z Chin – 106 mld euro. Utrzymuje się stała nadwyżka Chin w handlu z RFN, która w 2018 r. wyniosła 13 mld euro. *Werte der Importe nach Deutschland aus ausgewählten Ländern von 2006 bis 2018 (in Milliarden Euro)*, Statistisches Bundesamt, <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/152111/umfrage/import-nach-deutschland-aus-ausgewaehlten-laendern> [dostęp: 20.04.2019]; *Werte der Exporte aus Deutschland in ausgewählte Länder von 2000 bis 2018 (in Milliarden Euro)*, Statistisches Bundesamt, <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/152105/umfrage/export-aus-deutschland-in-ausgewaehlten-laender-seit-2000> [dostęp: 20.04.2019].

²⁵ T. Heberer, A. Senz, *op. cit.*, s. 673.

²⁶ Ch. von Marschall, *Wir verstehen die Welt nicht mehr. Deutschlands Entfremdung von seinen Freunden*, Breisgau 2018, s. 138.

Współcześnie ChRL musi być uwzględniana jako jedna z sił sprawczych w procesie budowania i utrzymywania porządku globalnego. Zamiarem Pekinu jest bowiem taka zmiana tego porządku, aby bardziej odzwierciedlał chińskie preferencje, co według Hannsa W. Maulla sprawia, że Chiny są siłą rewizjonistyczną, ale nie rewolucyjną²⁷. Nie ulega jednak wątpliwości, że międzynarodowa pozycja Chin dynamicznie wzrasta. Według Joachima Betza, pod kątem polityki gospodarczej

Chiny przeszły przemianę z ostrego oponenta globalizacji i wspierających ją organizacji międzynarodowych do roli sumiennego członka tych organizacji i adwokata wolnej wymiany dóbr i kapitału, i są dziś gospodarczo bardziej otwarte niż większość państw rozwijających się²⁸.

Niemcy dostrzegają potencjał Chin w rozwiązywaniu globalnych wyzwań w zakresie: bezpieczeństwa międzynarodowego (proces stabilizowania sytuacji w Afganistanie i Pakistanie), nieprolifracji broni nuklearnej (rokowania w sprawie porozumienia atomowego z Iranem), czy polityki klimatycznej (podtrzymywanie porozumienia paryskiego). Jednak według Eberharda Sandschneidera, Chiny i Zachód to dziś „globalni rywale”²⁹, a ChRL stawia się w coraz większym stopniu w opozycji do modelu zachodniego, kierując się swoją siłą gospodarczą i pragmatyzmem oraz elastyczną polityką zagraniczną w zakresie: bezpieczeństwa, handlu, nowych technologii, projektów infrastrukturalnych, pozyskiwania zasobów, konkurencji w Afryce, Ameryce Płd. i Azji Centralnej. Występujące w stosunkach niemiecko-chińskich problemy na tych polach stały się katalizatorami procesu ewolucji współczesnej niemieckiej polityki wobec ChRL. Od 2015 r. proces zaostrenia niemieckiego podejścia w kształtowaniu relacji z Pekinem wyraźnie widoczny jest głównie na polu gospodarki: inwestycji i wymiany handlowej.

Inwestycje chińskie w Niemczech i reakcja RFN

Do 2014 r. aktywność chińskich inwestorów była w RFN postrzegana pozytywnie, jako szansa na pozyskiwanie źródła kapitału oraz rozbudowę sieci współpracy dla firm niemieckich. Partnerstwo z podmiotami z ChRL zapewnia w wielu przypadkach stabilność finansową niemożliwą do osiągnięcia bez ich udziału, często daje także szansę wejścia na rynek chiński. RFN stała się najważniejszym europejskim państwem docelowym chińskich inwestycji, zwłaszcza w przyszłościowych dziedzinach, wyszczególnionych w realizowanej przez Pekin strategii *Made in China 2025*, zgodnie z którą ChRL ma do 2025 r. stać się światowym liderem technologicznym, pionierem czwartej rewolucji przemysłowej.

²⁷ H.W. Maull, *Conclusions: The Rise and Decline of the Liberal International Order*, [w:] *The Rise and Decline of the Post-Cold War International Order*, ed. H. W. Maull, Oxford 2018, s. 290–291.

²⁸ Dowodem na to może być fakt, że Chiny były już w 2012 r. stroną 266 międzypaństwowych umów i państwem członkowskim 130 organizacji międzynarodowych, w których odgrywały coraz bardziej konstruktywną rolę. J. Betz, *Neue regionale Führungsmächte und Dritte Welt*, [w:] *Macht, Führung und Regionale Ordnung. Theorien und Macht, Führung und Regionale Ordnung. Theorien und Forschungsperspektiven*, Hrsg. D. Flandes, D. Nabers, D. Nolte, „Weltregionen im Wandel”, Nr. 12, Baden-Baden 2012, s. 226.

²⁹ E. Sandschneider, *op. cit.*, s. 155–223.

Aktualnie na rynku niemieckim jest aktywnych ok. 900 firm z ChRL. W latach 2000–2017 zainwestowały one w RFN łącznie 20,6 mld euro. W 2017 r. po raz pierwszy zanotowano większą wartość inwestycji firm z ChRL w Niemczech niż w odwrotnym kierunku³⁰. Do zmiany w ocenie aktywności chińskich inwestorów w Niemczech przyczyniło się skoncentrowanie ich działalności na kluczowych dla rozwoju sektorach gospodarki, takich jak telekomunikacja, budowa robotów i maszyn, czy energetyka. Pojawiły się obawy o drenaż myśli technologicznej realizowany przez Chiny w formie przejęć firm niemieckich, co obniża konkurencyjność RFN w globalnym wyścigu na polu gospodarki 4.0. Strona niemiecka krytycznie postrzega fakt, że w strukturze inwestorów chińskich zaangażowanych w Niemczech znaczący udział (ok. 20–25%) mają przedsiębiorstwa w zróżnicowany sposób powiązane z administracją państwową ChRL³¹. Transakcje realizowane przez te podmioty we wrażliwych sektorach gospodarki są postrzegane jako zagrożenie dla niemieckiego interesu narodowego, a nawet dla bezpieczeństwa państwa.

Punktem zwrotnym, który wywołał falę krytycznych reakcji w RFN, stały się przejęcia firm KUKA (produkcja robotów) i KraussMaffei (budowa maszyn) przez chińskie przedsiębiorstwa Midea i ChemChina w 2016 r. W niemieckiej debacie publicznej pojawiły się liczne głosy postulujące wprowadzenie przez władze narzędzi ochrony wrażliwych gałęzi gospodarki przed przejęciami. Rząd federalny zajął wobec przejęcia firmy KUKA krytyczne stanowisko, nie podjął jednak działań w kierunku jej zablokowania. Zaostrzenie przepisów (np. Rozporządzenia AWV³² i obniżenie progu dopuszczalności sprawdzania przez rząd federalny transakcji przejęć do 10% przejmowanych udziałów) było dotychczas w Niemczech postrzegane raczej jako sygnał ostrzegawczy, bez perspektywy zastosowania w praktyce. Argumentowano, że RFN, jako adwokat wolnego handlu i otwartych rynków, nie powinna stosować środków ograniczających dostęp do własnego rynku.

Bardziej zdecydowane działania wobec dwóch prób przejęć udziałów w 2018 r.: w firmach 50Hertz i Leifeld Metal Spinning przez chińskie SGCC i Yantai-Taihai Group, świadczyły o zwiększonej asertywności władz niemieckich wobec transakcji realizowanych przez podmioty chińskie, zagrażających narodowym interesom RFN. Ponadto

³⁰ W 2017 r. miały miejsce 54 przypadki wykupienia całości lub części udziałów w firmach niemieckich przez inwestorów chińskich. *Chinesische Unternehmenskäufe in Europa. Eine Analyse von M&A-Deals 2006–2017*, EY 2018.

³¹ Są to: firmy państwowe, podlegające rządowej komisji SASAC (*State-owned Assets Supervision and Administration Commission*), o mieszanej prywatno-państwowej strukturze własności, mające komórki organizacji partyjnych czy też o nietransparentnych strukturach finansowania i nieformalnych powiązaniach z rządem. C. Jungbluth, *Kauft China systematisch Schlüsseltechnologien auf? Chinesische Firmenbeteiligungen in Deutschland im Kontext von „Made in China 2025“*, GED Studie, Bertelsmann Stiftung 2018.

³² Wskutek zaostżenia przepisów Rozporządzenia o handlu zagranicznym (Außenwirtschaftsverordnung – AWV) w lipcu 2017 r. przedłużono czas procedury sprawdzającej przez rząd federalny w przypadku chęci przejęcia przedsiębiorstwa niemieckiego przez firmę spoza UE z 2 do 4 miesięcy. Rozszerzono także zakres możliwych kontroli w interesie ochrony porządku i bezpieczeństwa państwa, a także o przypadki przejęć pośrednich, realizowanych w Niemczech przez filie zakładane przez inwestorów spoza UE w Europie. *Außenwirtschaftsverordnung vom 2. August 2013 (BGBl. I S. 2865), die zuletzt durch Artikel 1 der Verordnung vom 27. Februar 2019 (BanZ AT 06.03.2019 V1) geändert worden ist*, http://www.gesetze-im-internet.de/awv_2013/AWV.pdf [dostęp: 19.04.2019].

Niemcy wraz z Francją stały się inicjatorami procesu wprowadzenia na poziomie europejskim środków kontroli inwestycji z państw trzecich, tzw. *screeningu*. Mechanizm ten został zatwierdzony przez Parlament Europejski w lutym 2019 r.

Działania na poziomie UE

Proces zaostrenia kursu w polityce Niemiec wobec Chin odbywał się także na płaszczyźnie UE. Oprócz wprowadzenia mechanizmu *screeningu*, Komisja Europejska zaproponowała nową perspektywę strategiczną mającą na celu rewizję polityki UE wobec Chin na bardziej realistyczne, stanowcze i wieloaspektowe podejście³³. W dokumencie ChRL została określona m.in. jako „konkurent gospodarczy dążący do osiągnięcia wiodącej pozycji w dziedzinie technologii” a także jako „rywal systemowy, który promuje alternatywne modele sprawowania rządów”³⁴.

Główną przyczyną zmian w podejściu UE do ChRL jest brak równowagi w relacjach gospodarczych. Podczas gdy przedsiębiorstwa chińskie bez ograniczeń działają na rynkach europejskich, dostęp do rynku chińskiego jest dla firm europejskich utrudniony ze względu na dyskryminacyjną politykę rządu w Pekinie faworyzującego rodzime firmy, zwłaszcza w dziedzinach wyszczególnionych w strategii *Made in China 2025*, jako kluczowe dla przyszłego rozwoju. Wejście firmy zagranicznej na rynek ChRL obwarowane jest najczęściej obowiązkiem zawiazania spółki z producentem rodzimym. Ponadto pojawiają się zarzuty o niedostateczne poszanowanie ochrony własności intelektualnej przez podmioty chińskie.

Nowa orientacja przyjęta przez UE w relacjach z Pekinem była widoczna podczas 26. Szczytu UE-Chiny (Bruksela, 9.04.2019), przygotowanego przez Radę Europejską (21–22.03.2019) z udziałem kanclerz Merkel. Podpisanie wspólnego oświadczenia po szczycie można uznać za sukces strony europejskiej, której zaostrene warunki zostały spełnione przez stronę chińską; w wielu punktach ogólne deklaracje zostały po raz pierwszy uzupełnione o czasowe ramy ich realizacji³⁵. Było to także zgodne z oczekiwaniami Niemiec, które przed szczytem wymagały od ChRL pokazania gotowości do realizacji składanych wielokrotnie obietnic dotyczących otwierania rynku, równorzędnego traktowania zagranicznych przedsiębiorstw oraz wspierania multilateralizmu.

Szczyt UE-Chiny poprzedziła wizyta Xi Jinpinga w trzech państwach europejskich (Włochy, Malta, Francja, 21–27.03.2019). W przeciwstawie do spotkania we Włoszech, które jako pierwsze państwo G7 podpisały memorandum w sprawie przystąpienia do inicjatywy BRI, spotkanie w Paryżu było okazją do zaprezentowania wspólnej, skoordynowanej postawy państw i instytucji UE. Poszerzenie przez prezydenta Emmanuela Macrona formatu spotkania o kanclerz Merkel i przewodniczącego KE, Jean-Claude’a

³³ *Wspólny komunikat do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej i Rady. UE-Chiny – perspektywa strategiczna*, Wysoki Przedstawiciel Unii Do Spraw Zagranicznych i Polityki Bezpieczeństwa, Komisja Europejska, Strasburg 12.03.2019.

³⁴ *Ibidem*, s. 1.

³⁵ Ustalono m.in.: intensywne negocjacje Kompleksowego Porozumienia ws. Inwestycji do końca 2019 r., podpisanie zapowiedziano na 2020 r. (negocjacje trwają od 2013 r.); zakończenie negocjacji dotyczących oznaczeń geograficznych do końca 2019 r.; ustalenie wspólnego rozwiązania w sprawie barier we wzajemnym handlu do kolejnego szczytu UE-Chiny. *EU-China Summit Joint statement*, Bruksela, 9.04.2019.

Junckera, było wyrazem dążenia Francji i Niemiec do aktywnego tworzenia nowej jakości w postawie UE wobec Chin. Stanowisko Merkel podczas spotkania było bardziej wyważone w porównaniu do Junckera i Emmanuela Macrona, który stwierdził, że w relacjach UE-Chiny „czas naiwności minął”³⁶. Kanclerz RFN podkreślała konieczność porozumienia państw unijnych w sprawie wspólnej strategii wobec ChRL i zapowiedziała organizację w czasie niemieckiej prezydencji w Radzie UE (II połowa 2020 r.) pierwszego w historii szczytu przywódców wszystkich państw członkowskich z przywódcami Chin³⁷.

Na płaszczyźnie UE wątpliwości strony niemieckiej budzą także chińska inicjatywa BRI oraz platforma 16+1³⁸. Zacieśnianie przez Chiny bilateralnych relacji z poszczególnymi państwami UE rodzi w optyce niemieckiej zagrożenie rozbijania unijnej jedności. Po przystąpieniu przez Włochy do BRI, niemiecki minister spraw zagranicznych Heiko Maas, skrytykował rząd w Rzymie zaznaczając, że „Jeśli niektóre państwa wierzą, że z Chińczykami można prowadzić mądre interesy, będą zdziwione i obudzą się kiedyś w uzależnieniu” od ChRL³⁹. Format 16+1 jest w Berlinie postrzegany jeszcze bardziej krytycznie, jako sposób na zabezpieczenie większej liczby inwestycji chińskich w EŚW i jednocześnie próba przejścia niemieckiej pozycji najważniejszego partnera gospodarczego państw regionu. Aktywność Chin w państwach EŚW uznaje się wręcz za przyczynę wkroczenia RFN i ChRL w fazę „trudnej przyjaźni”⁴⁰.

Ze względu na poziom powiązań gospodarczych i wielopłaszczyznową współpracę bilateralną z Chinami, RFN znalazła się w trudnej roli pośrednika w relacjach pomiędzy ChRL a UE. Niemcy starają się prowadzić swoją politykę wobec Pekinu w taki sposób, aby pogodzić narodowy interes gospodarczy z przestrzeganiem zobowiązań unijnych. Umieszczenie w oficjalnym oświadczeniu po 5. niemiecko-chińskich konsultacjach międzyrządowych (Berlin, 9.07.2018) fragmentów dotyczących UE świadczy o przykładaniu przez Niemcy wagi do uwzględniania poziomu europejskiego w kształtowaniu własnej polityki wobec Chin. Jednocześnie RFN oczekuje tego samego od pozostałych państw członkowskich Unii.

„Systemowi konkurenci”? Zmiana w postrzeganiu Chin w Niemczech

Proces zmiany w niemieckim nastawieniu wobec Chin obejmuje opisane wyżej konkretne działania władz RFN zarówno na płaszczyźnie bilateralnej, jak i na

³⁶ M. Peel, V. Mallet, M. Johnson, *Macron hails 'end of Europe naïveté' towards China*, „Financial Times”, 22.03.2019, <https://www.ft.com/content/ec9671ae-4cbb-11e9-bbc9-6917dce3dc62> [dostęp: 26.04.2019].

³⁷ M. Wiegel, *„Wir sind Wettbewerber und auch Rivalen”*, „Frankfurter Allgemeine Zeitung”, 26.03.2019, <https://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/welche-botschaft-macron-fuer-xi-in-paris-hat-16109482.html> [dostęp: 26.04.2019].

³⁸ Format współpracy Chin z 16 państwami Europy Środkowej i Wschodniej, w tym 11 państwami członkowskimi UE: Albanią, Bośnią i Hercegowiną, Bułgarią, Chorwacją, Czechami, Estonią, Węgrami, Litwą, Łotwą, Macedonią, Czarnogórą, Polską, Rumunią, Serbią, Słowacją i Słowenią.

³⁹ *China verfolgt eigene Interessen „global beinhart”*, „Frankfurter Allgemeine Zeitung”, 24.03.2019, <https://www.faz.net/aktuell/wirtschaft/mehr-wirtschaft/neue-seidenstrasse-maas-warnt-italien-wegen-obor-16105324.html> [dostęp: 26.04.2019].

⁴⁰ J. Ciesielska-Klikowska, *Współpraca Chin z krajami Europy Środkowej i Wschodniej w ramach inicjatywy 16+1. Perspektywa niemiecka*, „Przegląd Zachodni” 2018, nr 2, s. 177.

poziomie UE. Ponadto proces ten widoczny jest w warstwie dyskursu elit gospodarczych i politycznych oraz w warstwie symbolicznej – w formie zapisów w oficjalnych dokumentach.

W bilateralnych relacjach politycznych na linii RFN-ChRL obie strony konsekwentnie podkreślają wolę kontynuacji wielopłaszczyznowej współpracy, prowadzącej się do konsultacji międzyrządowych i licznych platform dialogu. Przykładem mogły być ostatnie niemiecko-chińskie konsultacje międzyrządowe w lipcu 2018 r., które zakończyły się podpisaniem przez kanclerz Merkel oraz premiera Li Keqiang wspólnego oświadczenia zatytułowanego „Odpowiedzialni partnerzy dla lepszego świata”. Ponadto zawarto 10 porozumień rządowych oraz 12 układów w zakresie gospodarki i szkolnictwa wyższego⁴¹. Jednocześnie doszło do zaostrenia stanowiska wobec Chin niemieckich organizacji gospodarczych. W raporcie pt. „Partnerzy i systemowi konkurencji – jak powinniśmy obchodzić się z chińską gospodarką sterowaną przez państwo?”⁴² opublikowanym w 10 stycznia 2019 r. przez Federalny Związek Niemieckiego Przemysłu (BDI) autorzy sformułowali 55 zaleceń dla polityki niemieckiej i europejskiej, mające na celu zwiększenie jej skuteczności wobec wyzwań kreowanych przez Chiny. Podjęcie działań jest według BDI niezbędne, aby nie dopuścić do osłabienia pozycji gospodarczej RFN i UE wobec zdecydowanych i charakteryzujących się silną rolą państwa działań ChRL w gospodarce. Najważniejszą tezą opracowania BDI jest istnienie systemowej konkurencji między niemieckim/europejskim modelem liberalnej, otwartej i społecznej gospodarki rynkowej a chińskim modelem gospodarki kształtowanej przez państwo. Autorzy raportu zwracają uwagę na wniosek, że Chiny – wbrew oczekiwaniom – nie rozwijają się w kierunku gospodarki wolnorynkowej i liberalizmu, pomimo pogłębiania współpracy gospodarczej UE i świata zachodniego z ChRL w ciągu ostatnich 40 lat. Pomimo różnic systemowych, autorzy zalecili rozwijanie współpracy z Chinami ze względów pragmatycznych i z uwagi na własne interesy. Konieczna jest „kooperacja pomimo konkurencji”⁴³.

Innym elementem reakcji Niemiec na konkurencję Chin była „Narodowa Strategia Przemysłowa 2030” przygotowana w lutym 2019 r. przez niemieckie Ministerstwo Gospodarki i Energii⁴⁴. Przedstawiono w niej propozycje działań w kierunku wzmocnienia konkurencyjności gospodarki RFN na arenie globalnej. Jednym z nich miało być wspieranie powstawania „narodowych championów”, czyli wielkich przedsiębiorstw zdolnych do konkurencji z gigantami chińskimi czy amerykańskimi.

⁴¹ „*Verantwortungsvolle Partner für eine bessere Welt*”, Auswärtiges Amt, 11.07.2018, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/laender/china-node/deutsch-chinesische-regierungskonsultationen/2117904> [dostęp: 29.04.2019].

⁴² *Partner und systemischer Wettbewerber – Wie gehen wir mit Chinas staatlich gelenkter Volkswirtschaft um?*, Grundsatzpapier China, BDI, Januar 2019, https://g8fip1kplyr33r3krz5b97d1-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/2019/01/BDI-Grundsatzpapier_China.pdf [dostęp: 29.04.2019].

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ *Nationale Industriestrategie 2030. Strategische Leitlinien für eine deutsche und europäische Industriepolitik*, Bundesministerium für Wirtschaft und Energie, 5.02.2019.

Podsumowanie

Przeprowadzona analiza badawcza pozwoliła pozytywnie zweryfikować postawioną hipotezę zaistnienia zmiany jakościowej w polityce RFN wobec Chin, przyjętej jako zmienna zależna. Zmiana ta widoczna była w analizowanym przedziale czasowym w formie działań władz RFN wobec Chin na płaszczyźnie bilateralnej oraz europejskiej, a także w warstwie dyskursu elit politycznych i gospodarczych w Niemczech. Symbolem zmiany było uznanie Chin za „systemowego konkurenta” w strategicznym dokumencie Federalnego Związku Niemieckiego Przemysłu; tego samego określenia użyła Komisja Europejska w opublikowanej dwa miesiące później perspektywie strategicznej. Z racji koncentracji władzy KPCh na arenie wewnętrznej oraz nowej polityki zagranicznej Xi Jinpinga można stwierdzić słuszność tezy o fiasku opisanego modelu „zmiany przez zbliżenie” w odniesieniu do Chin. Niespełnienie oczekiwań Niemiec i szerzej, Zachodu, wpłynęło w znacznym stopniu na proces modyfikacji niemieckiej i europejskiej polityki wobec ChRL.

Ponadto przeprowadzone badania stworzyły możliwość zbudowania nowych hipotez wyjaśniających przyczyny zaobserwowanej ewolucji polityki niemieckiej wobec Chin. Wśród przyczyn na pierwszy plan wysuwają się problemy w agendzie niemiecko- i europejsko-chińskiej na polu gospodarki, związane z charakterem aktywności inwestorów chińskich na rynku europejskim oraz z brakiem równowagi we wzajemnych relacjach gospodarczych. W szerszym kontekście należy zauważyć także wzrost roli ChRL na arenie międzynarodowej i na polu globalnej konkurencji gospodarczej.

Pomimo wyraźnego zaostrzenia kursu niemieckiej polityki wobec Chin, relację obu państw nadal należy charakteryzować w większym stopniu jako strategiczne partnerstwo, niż systemową konkurencję. Chiny są dla Niemiec niezbędnym i jednocześnie trudnym partnerem, stawiającym twarde warunki i wykorzystującym konieczność godzenia przez RFN narodowego interesu gospodarczego oraz zobowiązań w ramach UE. Głębokie powiązania gospodarcze Niemiec z Chinami dyktują konieczność utrzymywania satysfakcjonujących dla obu stron relacji politycznych pomimo występujących różnic. Uzależnienie gospodarki niemieckiej od ChRL może być postrzegane jako jej słabość i może stwarzać ryzyko podatności na stosowaną przez azjatyckie mocarstwo ekspansywną politykę. Jest to okoliczność, która zwiększa determinację Niemiec do zachęcania Chin do współpracy w ramach globalnego zarządzania.

Nowe problemy obecnie występujące w relacji Niemiec z Chinami wymuszają przyjęcie przez RFN nowych rozwiązań. W wielu przypadkach Niemcy preferują przenoszenie działań na poziom europejski, co pozwala nie obciążać relacji bilateralnych. Nowy kontekst dla relacji RFN-ChRL stworzyły działania administracji Donalda Trumpa. Po wycofaniu się USA z paryskiego porozumienia klimatycznego i wykazaniu tendencji protekcyjnych w handlu międzynarodowym, w relacjach chińsko-niemieckich zarysowała się perspektywa utworzenia nowej wspólnej linii. Chiny zareagowały aktywnie popierając liberalny handel światowy i potwierdzając swoje zaangażowanie w porozumienie paryskie. Takie działania można traktować z jednej strony jako zapowiedź bliższej współpracy ChRL z UE i Niemcami, z drugiej – jako przemyślaną strategię wzmacniania pozycji negocjacyjnej i *soft power* Chin. Strona niemiecka starała się nie dopuścić, aby konsultacje międzyrządowe z Chinami i towarzyszące im spotkania szefów rządów miały wydźwięk antyamerykański. Kanclerz

Merkel, choć podkreślała, że Niemcy zainteresowane są wolnym handlem globalnym bez zakłóceń, wypowiedzi te łączyła bezpośrednio z apelami wobec ChRL o dalsze otwieranie rynku i redukcję praktyk dyskryminacyjnych wobec firm zagranicznych oraz o ochronę i poszanowanie własności intelektualnej.

Takie podejście może stać się wyznacznikiem niemieckiej polityki wobec Chin w długoterminowej perspektywie. Potencjał gospodarczy, demograficzny i militarny oraz rosnące wpływy ChRL na świecie sprawiają, że jest to niezbędny uczestnik procesów globalnego zarządzania. Niemcy, aby realizować podstawowy cel swojej polityki zagranicznej w wymiarze globalnym, jakim jest ochrona multilateralnego porządku i wolnego handlu na świecie, nie mogą pozwolić sobie na odejście od formuły strategicznego partnerstwa z Chinami – pomimo niezaprzeczalnych różnic systemowych leżących u podstaw niepowodzenia modelu „zmiany przez zbliżenie”.

Bibliografia

- Asien als strategische Herausforderung und Chance für Deutschland und Europa. Asienstrategie der CDU/CSU-Bundestagsfraktion. Beschluss vom 23. Oktober 2007*, https://www.cduscu.de/sites/default/files/asienstrategie_web.pdf [dostęp: 20.04.2019].
- Asien-Konzept der Bundesregierung. Unterrichtung durch die Bundesregierung*, Deutscher Bundestag 12. Wahlperiode, Drucksache 12/6151, 12.10.1993.
- Außenwirtschaftsverordnung vom 2. August 2013 (BGBl. I S. 2865), die zuletzt durch Artikel 1 der Verordnung vom 27. Februar 2019 (BAnz AT 06.03.2019 V1) geändert worden ist*, http://www.gesetze-im-internet.de/awv_2013/AWV.pdf [dostęp: 19.04.2019].
- Bahr E., „Wandel durch Annäherung”. *Rede in der Evangelischen Akademie Tutzing*, 15.06.1963, https://www.1000dokumente.de/index.html?c=dokument_de&dokument=0091_bah&object=translation&l=de [dostęp: 18.04.2019].
- Beach D., *Analyzing foreign policy*, Basingstoke 2012.
- Bennett A., Checkel J.T., *Process Tracing: From Philosophical Roots to Best Practices*, „Simons Papers in Security and Development” 2012, No. 21.
- Betz J., *Neue regionale Führungsmächte und Dritte Welt*, [w:] *Macht, Führung und Regionale Ordnung. Theorien und Macht, Führung und Regionale Ordnung. Theorien und Forschungsperspektiven*, Hrsg. D. Flemes, D. Nabers, D. Nolte, „Weltregionen im Wandel”, Nr. 12, Baden-Baden 2012.
- China verfolgt eigene Interessen „global beinhart”*, „Frankfurter Allgemeine Zeitung”, 24.03.2019, <https://www.faz.net/aktuell/wirtschaft/mehr-wirtschaft/neue-seidens-trasse-maas-warnt-italien-wegen-obor-16105324.html> [dostęp: 26.04.2019].
- Chinesische Unternehmenskäufe in Europa. Eine Analyse von M&A-Deals 2006–2017*, EY 2018.
- Ciesielska-Klikowska J., *Współpraca Chin z krajami Europy Środkowej i Wschodniej w ramach inicjatywy 16+1. Perspektywa niemiecka*, „Przegląd Zachodni” 2018, nr 2.
- Cziomer E., *Polityka zagraniczna Niemiec w dobie nowych wyzwań globalizacji, bezpieczeństwa międzynarodowego oraz integracji europejskiej po 2005 roku*, Warszawa–Kraków 2010.
- EU-China Summit Joint statement*, Bruksela, 9.04.2019.
- George A.L., Bennett A., *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*, Cambridge, Massachusetts–London 2005.

Strategiczni partnerzy czy systemowi konkurenci? Evolucja polityki Niemiec wobec Chin

- Heberer T., Senz A., *Die deutsche Chinapolitik*, [w:] *Deutsche Außenpolitik. Sicherheit, Wohlfahrt, Institutionen und Normen*, Hrsg. T. Jäger, A. Höse, K. Oppermann, Wiesbaden 2011.
- Hirn W., *Herausforderung China: Wie der chinesische Aufstieg unser Leben verändert*, Frankfurt am Main 2005.
- Jungbluth C., *Kauft China systematisch Schlüsseltechnologien auf? Chinesische Firmenbeteiligungen in Deutschland im Kontext von „Made in China 2025“*, GED Studie, Bertelsmann Stiftung 2018.
- Kagan R., *Powrót historii i koniec marzeń*, Poznań 2009.
- Ławniczak K., *Process tracing. Śledzenie mechanizmów przyczynowych*, [w:] *Metody jakościowe i ilościowe w badaniu organizacji i działania Unii Europejskiej*, red. K. Ławniczak, Warszawa 2013.
- Marschall Ch. von, *Wir verstehen die Welt nicht mehr. Deutschlands Entfremdung von seinen Freunden*, Breisgau 2018.
- Maull H.W., *Conclusions: The Rise and Decline of the Liberal International Order*, [w:] *The Rise and Decline of the Post-Cold War International Order*, ed. H.W Maull, Oxford 2018.
- Nationale Industriestrategie 2030. Strategische Leitlinien für eine deutsche und europäische Industriepolitik*, Bundesministerium für Wirtschaft und Energie, 5.02.2019.
- Partner und systemischer Wettbewerber – Wie gehen wir mit Chinas staatlich gelenkter Volkswirtschaft um?*, Grundsatzpapier China, BDI, Januar 2019, https://g8fip1kplyr33r-3krz5b97d1-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/2019/01/BDI-Grundsatzpapier_China.pdf [dostęp: 29.04.2019].
- Peel M., Mallet V., Johnson M., *Macron hails 'end of Europe naïveté' towards China*, „Financial Times”, 22.03.2019, <https://www.ft.com/content/ec9671ae-4cbb-11e9-bbc9-6917dce3dc62> [dostęp: 26.04.2019].
- Pressekonzferenz von Bundeskanzlerin Angela Merkel und Ministerpräsident Wen Jiabao in Peking*, 16.02.2010, <https://www.bundeskanzlerin.de/bkin-de/aktuelles/pressekonferenz-von-bundeskanzlerin-angela-merkel-und-ministerpraesident-wen-jiabao-in-peking-842914> [dostęp: 18.04.2019].
- Sandschneider E., *Globale Rivalen. Chinas unheimlicher Aufstieg und die Ohnmacht des Westens*, München 2007.
- Schröder G., *Deutschland und China*, „Die Zeit”, 17.07.2008, cyt. za: <http://gerhard-schroeder.de/tag/asien/> [dostęp: 16.04.2019].
- Stenke W., *Wandel durch Annäherung*, Deutschlandfunk, 15.07.2013, https://www.deutschlandfunk.de/wandel-durch-annaeherung.871.de.html?dram:article_id=254006 [dostęp: 18.04.2019].
- Strategische Partnerschaft mit China intensivieren*, Auswärtiges Amt, 15.02.2010, <https://archiv.bundesregierung.de/archiv-de/dokumente/strategische-partnerschaft-mit-china-intensivieren-747596> [dostęp: 18.04.2019].
- „Verantwortungsvolle Partner für eine bessere Welt“*, Auswärtiges Amt, 11.07.2018, <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/laender/china-node/deutsch-chinesische-regierungskonsultationen/2117904> [dostęp: 29.04.2019].
- Walkowski M., *Chiński model rozwoju społeczno-gospodarczego i jego potencjalna adaptacja w Europie*, „Przegląd Strategiczny” 2017, nr 10.
- Werte der Importe nach Deutschland aus ausgewählten Ländern von 2006 bis 2018 (in Milliarden Euro)*, Statistisches Bundesamt, <https://de.statista.com/statistik/daten/>

studie/152111/umfrage/import-nach-deutschland-aus-ausgewaehlten-laendern [dostęp: 20.04.2019].

Werte der Exporte aus Deutschland in ausgewählte Ländern von 2000 bis 2018 (in Milliarden Euro), Statistisches Bundesamt, <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/152105/umfrage/export-aus-deutschland-in-ausgewaehlte-laender-seit-2000> [dostęp: 20.04.2019].

Wiegel M., „Wir sind Wettbewerber und auch Rivalen”, „Frankfurter Allgemeine Zeitung”, 26.03.2019, <https://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/welche-botschaft-macron-fuer-xi-in-paris-hat-16109482.html> [dostęp: 26.04.2019].

Wspólny komunikat do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej i Rady. UE-Chiny – perspektywa strategiczna, Wysoki Przedstawiciel Unii Do Spraw Zagranicznych i Polityki Bezpieczeństwa, Komisja Europejska, Strasburg 12.03.2019.

Xi Jinping And His Era, „China Daily”, 18.11.2017, http://www.chinadaily.com.cn/kindle/2017-11/18/content_34683261.htm [dostęp: 23.04.2019].

Strategiczni partnerzy czy systemowi konkurenci? Ewolucja polityki Niemiec wobec Chin Streszczenie

Zawarte w 2004 r. partnerstwo strategiczne Republiki Federalnej Niemiec z Chińską Republiką Ludową znacząco ewoluowało na przestrzeni 15 lat. Wraz z tą ewolucją instytucjonalnej współpracy bilateralnej zmienia się także nastawienie władz i elit politycznych, naukowych i gospodarczych w RFN wobec Chin. Zmianę tą symbolizowało uznanie ChRL za „systemowego konkurenta” przez Federalny Związek Niemieckiego Przemysłu (BDI) w styczniu 2019 r. Strona niemiecka skonstatowała fiasko modelu „zmiany przez zbliżenie” w odniesieniu do Chin i konieczność zrewidowania podejścia wobec nowej chińskiej polityki zagranicznej pod przywództwem Xi Jinpinga oraz rosnącej roli tego państwa na arenie globalnej i związanych z tą rolą problemów, jakie pojawiają się w relacji Niemiec i Unii Europejskiej z ChRL. W artykule został poddany analizie proces ewolucji polityki niemieckiej wobec Chin od początku XXI w. a zwłaszcza dynamicznych zmian w latach 2016–2019. Celem artykułu jest odpowiedź na pytania: jak zmieniała się niemiecka polityka wobec Chin? Jak na ten proces wpłynęło fiasko modelu „zmiany przez zbliżenie” w odniesieniu do ChRL? Jakie były decydujące problemy w relacji niemiecko-chińskiej i w jaki sposób ukształtowały one politykę Berlina? Czy Chiny to dla Niemiec nadal strategiczny partner, czy już systemowy konkurent?

Słowa kluczowe: Niemcy, Chiny, partnerstwo strategiczne, systemowy konkurent

Strategic Partners or Systemic Competitors? Evolution of the German Policy towards China Abstract

The strategic partnership established between the Federal Republic of Germany and the People's Republic of China in 2004 has evolved significantly over the last 15 years. Along with this evolution, also the attitude of the government and political, academic and economic elites in Germany has been changing. The process of change was symbolized by describing China as a “systemic competitor” by the Federation of German Industries (BDI) in January 2019. Germany has noted the failure of the “change through rapprochement”

model applied to China and the necessity to revise the approach towards the new Chinese foreign policy under the leadership of Xi Jinping and the increasing role of PRC on the global arena, which causes new problems in the relations between Germany, EU and China. In the article the evolution of German policy towards China since the beginning of 21st century has been analyzed, with the focus on dynamic changes between 2016 and 2019. The purpose of the article is answering several questions: how has German policy towards China been changing? How was this process influenced by the failure of “change through rapprochement” model applied to PRC? Which problems in the German-Chinese relations were crucial to Berlin’s policy and in which way did they shape it? Is China still a strategic partner, or already a systemic competitor for Germany?

Key words: Germany, China, strategic partnership, systemic competitor

Strategische Partner oder systemische Wettbewerber? Evolution der Politik Deutschlands gegenüber China Kurzfassung

Die im 2004 abgeschlossene strategische Partnerschaft der Bundesrepublik Deutschlands mit der Volksrepublik China hat über die 15 Jahre wesentlich evolviert. Im Zusammenhang mit dieser Evolution der institutionellen, bilateralen Zusammenarbeit ändert sich auch die Einstellung der Behörden und der politischen, wissenschaftlichen und wirtschaftlichen Eliten in der Bundesrepublik Deutschlands gegenüber China. Diese Änderung hat Anerkennung der Volksrepublik China als „systemische Wettbewerber“ durch Bundesverband der Deutschen Industrie im Januar 2019 symbolisiert. Deutschland stellte ein Fiasko des Modells „Wandel durch Annäherung“ im Bezug auf China fest und die Notwendigkeit der Überprüfung der Einstellung in Anbetracht der neuen chinesischen Außenpolitik unter der Führung von Xi Jinping und der zunehmenden Rolle dieses Staates auf der globalen Bühne und mit dieser Rolle verbundenen Probleme, die in den Verhältnissen Deutschlands und der Europäischen Union mit der Volksrepublik China vorkommen. Im Artikel wurde der Evolutionsprozess der deutschen Politik gegenüber China seit Anfang des XXI Jh. analysiert, insbesondere wurden dynamische Änderungen in den Jahren 2016–2019 berücksichtigt. Das Ziel des Beitrags ist die Antwort auf die Fragen: wie hat sich die deutsche Politik gegenüber China geändert? Wie hat diesen Prozess Fiasko des Modells „Wandel durch Annäherung“ im Bezug auf die Volksrepublik China beeinflusst? Was für entscheidende Probleme gab es in den deutsch–chinesischen Beziehungen und wie haben sie Berlins Politik gestaltet? Ist China nach wie vor der strategische Partner für Deutschland oder vielleicht der systemische Wettbewerber?

Schlüsselwörter: Deutschland, China, strategische Partnerschaft, systemische Wettbewerber

Стратегические партнеры или системные конкуренты? Эволюция политики Германии в отношении Китая Резюме

Заключенное в 2004 г. стратегическое партнерство между Федеративной Республикой Германии и Китайской Народной Республикой, значительно эволюционировало на протяжении 15 лет. Вместе с эволюцией институционального, двустороннего сотрудничества, менялось также отношение властей, политической, научной

и экономической элиты ФРГ в отношении Китая. Символом этих перемен было признание в январе 2019 г. Федеральным союзом Немецкой промышленности (BDI) КНР «системным конкурентом». Немецкая сторона констатировала фиаско политики «изменения через сближение» в отношении Китая и необходимость пересмотра подхода к новой китайской внешней политике под руководством Си Цзиньпина, возрастанию роли этого государства на глобальной арене и связанных с этой ролью проблем, которые появляются в отношениях между Германией, Европейским Союзом и КНР. В статье анализируется процесс эволюции немецкой политики в отношении Китая от начала XXI в., с учетом динамических изменений в 2016–2019 гг. В статье предпринята попытка дать ответ на вопросы: Как изменилась немецкая политика в отношении Китая? Как на этот процесс повлияло фиаско политики «изменения через сближение» в отношении КНР? Какими были главные проблемы в немецко-китайских отношениях и как они формировали политику Берлина? Является ли Китай для Германии стратегическим партнером или системным конкурентом?

Ключевые слова: Германия, Китай, стратегическое партнерство, системный конкурент